

DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANLARI SORUNU: TÜRKİYE'NİN POLİTİKASI VE AB'NİN YAKLAŞIMI

THE EASTERN MEDITERRANEAN MARITIME JURISDICTION AREAS
CONFLICT: TURKEY'S POLICY AND THE EU'S APPROACH

ESENGÜL AYAZ AVAN*

ABSTRACT

With the discovery of hydrocarbon reserves in the early 2000s, the Eastern Mediterranean attracted the attention of both regional and global powers. Some regional countries signed maritime boundary delimitation agreements for exploration and production of oil and gas but overlapping maritime jurisdiction areas of parties due to the geographical features of the Eastern Mediterranean have caused problems. Especially, the policy of GCASC and Greece to own the maritime areas in the Eastern Mediterranean unlawfully and to imprison Turkey and TRNC to their territorial waters have turned the region to a field of competition. Thus, this study assesses the dispute between Turkey-TRNC and Greece-GCASC on the restriction of maritime jurisdictions in the Eastern Mediterranean, which came to the fore with the discovery of hydrocarbon reserves. It also discusses Turkey's Eastern Mediterranean policy shaped by this problem and the EU's approach on the maritime jurisdiction issue that took place between Turkey and the two EU member states.

Key Words: Eastern Mediterranean, Maritime Jurisdiction Areas, Turkey, GCASC, Greece, European Union

ÖZ

2000'li yılların başında hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesi ile Doğu Akdeniz hem bölgesel hem de küresel güçlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Petrol ve gaz kaynaklarının işletilmesi için bazı bölge ülkeleri deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır ancak Doğu Akdeniz'in coğrafi olarak dar bir deniz olması nedeniyle tarafların çakışan deniz yetki alanları sorunlara sebep olmuştur. Özellikle GKRY ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarını uluslararası hukuka aykırı bir şekilde sahiplenme ve Türkiye ile KKTC'yi kendi karasularına hapsedme politikası bölgeyi adeta bir rekabet alanı haline getirmiştir. Bu bağlamda çalışma hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile gündeme gelen Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasından yaşanan anlaşmazlığı değerlendirmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bu sorun çerçevesinde şekillenen Doğu Akdeniz politikasını ve AB üyesi iki ülke ile Türkiye arasında yaşanan deniz yetki alanları sorununa Birliğin yaklaşımını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanları, Türkiye, GKRY, Yunanistan, Avrupa Birliği

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler.
e.ayaz@hacettepe.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0820-7650>

Makale Atf Bilgisi: Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı, Avrasya Etüdleri, 91-118.
AYAZ AVAN Esengül, (2020)

Gönderim Tarihi: 20.08.2020 Kabul Tarihi: 04.11.2020

1. Giriş

1970'lerin başlarından itibaren Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu 2000'lerin başlarında hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesiyle Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletler arasında yaşanmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de yaşanan deniz alanlarına ilişkin sorunların temelinde kıyıdaş ülkeler tarafından üzerinde uzlaşma sağlanamamış kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) alanları yatmaktadır. Aslında bu durum Doğu Akdeniz'e kıyısı olan tüm ülkeleri (Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İtalya, İsrail, Filistin, Lübnan, Mısır, Suriye ve Tunus) bir şekilde ilgilendirmektedir. Ancak Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasında yaşanan deniz yetki alanları sorunu, beraberinde getirdiği arama ve sondaj faaliyetleri gibi başka sorunlar nedeniyle ön plana çıkmıştır.

GKRY'nin Kıbrıslı Türklerin adadaki varlığını yok sayarak Mısır, Lübnan ve İsrail gibi bölge ülkeleriyle imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmaları bugün Doğu Akdeniz'de taraflar arasında yaşanan sorunların temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda hidrokarbon kaynakları konusunda tek yetkiliymiş gibi davranan Rum Yönetimi'nin uluslararası şirketlere araştırma ve sondaj faaliyetleri için ruhsat verdiği sözde MEB alanları, Türkiye'nin kıta sahanlığının bazı kısımları ve ilan ettiği takdirde sahip olacağı MEB alanları ile çakışmakta ve Türkiye'nin egemenlik haklarını da ihlal etmektedir. Türkiye ise uluslararası hukuktan doğan mevcut gerçekleri göz ardı eden GKRY ve Yunanistan'ın yaratmaya çalıştıkları fiili duruma başından beri karşı çıkmıştır. Doğu Akdeniz politikası bu bağlamda şekillenen Türkiye, kendi egemenlik hakları ve Kıbrıs adasındaki varlıkları yok sayılan Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerini korumayı amaçlamaktadır. Bununla yetinmeyen Türkiye bir oldubitti durumunu önlemek ve haklarını fiilen korumak için bazı bölge ülkeleriyle deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları imzalamış, araştırma ve sondaj gemileriyle sahada yer almış ve Türk Deniz Kuvvetleri de bu sahalarda bayrak göstermiştir. Öte yandan GKRY ve Yunanistan, Türkiye ile yaşadıkları anlaşmazlıkları sürekli olarak üyesi oldukları Avrupa Birliği'ne (AB) taşımaktadırlar. Bu nedenle deniz yetki alanları sorununda Türkiye yalnızca GKRY ve Yunanistan ile değil, aynı zamanda yaşanan anlaşmazlıkta üye ülkelerinin tezlerini ve politikalarını destekleyen ve sorunun tarafı haline gelen Avrupa Birliği ile de mücadele etmek zorundadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasında Doğu Akdeniz'de yaşanan deniz yetki alanları sorununu, tarafların tezleri ışığında incelemek ve Avrupa Birliği'nin, iki üye ülkesi ile Türkiye arasında yaşanan bu sorun

karşısındaki tutumunu değerlendirmektedir. Doğu Akdeniz’de yaşanan deniz yetki alanları sorunu bir şekilde tüm kıyıdaş ölkeleri ilgilendirse de, diğer kıyıdaş devletlerin tezleri ve bu konuda izledikleri politikalar bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmış ve yalnızca Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasında yaşanan deniz yetki alanları sorunu tartışılmıştır. Ayrıca Doğu Akdeniz’de yaşanan deniz yetki alanları sorunu, tarafların açıklamaları ve fiili adımları ile günden güne gelişen oldukça güncel bir konudur. Konunun gelişen ve değişen niteliği nedeniyle çalışmanın kapsamı, taraflar arasında yaşanan yetki alanları sorununda ve AB’nin bu sorun ile ilgili tutumunda, 2020 yılı başına kadar olan sürecin değerlendirilmesi şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle temelini kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmasının oluşturduğu, Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasında Doğu Akdeniz’de yaşanan deniz yetki alanları sorunu ele alınacaktır. Tarafların, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı tezleri ortaya konacak ve GKRY’nin sorunun temelini oluşturan tek taraflı adımları tartışılacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye’nin GKRY ve Yunanistan ile yaşadığı deniz alanları sınırlandırma sorunu çerçevesinde şekillenen ve hem kendi egemenlik haklarını hem de adadaki varlıkları yok sayılan Kıbrıslı Türklerin haklarını korumayı amaçlayan Doğu Akdeniz Politikası ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Son olarak ise, AB’nin üye ölkeleri GKRY ve Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan yetki sorununa yaklaşımı değerlendirilecektir. Bu konuda bir blok olarak hareket eden AB’nin, Türkiye’nin attığı diplomatik ve fiili adımlar karşısında gösterdiği tutum nedenleri ile tartışılacaktır.

2. Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu

Gündemi meşgul etmeye ve bölge ölkelerinin siyasi ajandalarının üst sıralarında yer almaya daha çok son yıllarda başlasa da, bugün Doğu Akdeniz’de yaşanan deniz yetki alanlarına ilişkin sorunlar aslında 2000’lerin başlarında ortaya çıkmıştır. Ekonomik ve siyasi temellerinin yanı sıra hukuki temelleri de olan sorunun tarafları Doğu Akdeniz’e kıyısı olan tüm ölkelerdir (Türkiye, KKTC, Yunanistan, GKRY, İsrail, Filistin, Lübnan, Mısır ve Suriye). Ancak aralarında yaşanan anlaşmazlığın günden güne büyümesi ve yeni sorunları da beraberinde getirmesi nedeniyle Türkiye, KKTC, Yunanistan ve GKRY ön plana çıkmıştır.

Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunlarının temelini kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırılması oluşturmaktadır. Kıta sahanlığı ve MEB devletlerin egemen haklara sahip olduğu deniz yetki alanlarıdır ve bu alanların hukuksal dayanağı 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ve uluslararası teamül kurallarıdır. Türkiye, yalnızca taraf olan

devletler açısından geçerli olan BMDHS’ye hak ve menfaatlerine aykırı maddeler içermesi ve bu maddelere şerh koyma imkânı da tanımaması sebebiyle taraf olmamıştır. Ancak anlaşmada yer alan hükümlerin çoğu uluslararası teamül haline gelmiştir ve Türkiye Sözleşmeye taraf olmamakla beraber uluslararası teamül uygulamaları haline gelen kıta sahanlığı ve MEB uygulamalarını benimsemiştir.¹

Kıta sahanlığı, kıyı devletinin ana karasının denizdeki doğal uzantısıdır ve devletler kıta sahanlığı alanlarında araştırma yapma ve doğal kaynakları işletme hakkına sahip olmakla birlikte buradaki deniz yatağı ve toprak altındaki madensel kaynaklar ve canlı organizmalar üzerinde de hak sahibidirler.² MEB ise kıyı devletlerine deniz yatağı ve deniz yatağının altındaki toprak altında münhasır ekonomik haklar tanımının yanı sıra deniz yatağı üzerindeki su kütesine ilişkin münhasır haklar da tanımaktadır.³ Uluslararası deniz hukukunun ilgili kurallarına göre kıta sahanlığı ilan gerektirmemektedir çünkü kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları kendiliğinden (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab initio) mevcuttur. Başka bir deyişle bir kıyı devleti ilan etmese de kıta sahanlığına sahiptir ancak MEB alanına yalnızca ilan etmesi halinde sahip olur.⁴

Kıta sahanlığı ve MEB kıyı devletlerinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan kısmı kapsamaktadır. Hatta kıta sahanlığı doğal bir oluşum olduğu için istisnai durumlarda bu mesafeyi geçebilmekte, 350 mile kadar çıkabilmektedir.⁵ Ancak dar bir deniz alanı olan Doğu Akdeniz, kıyısı bulunan devletlere uluslararası hukukun kıyıdaş devletlere tanıdığı azami deniz alanını sağlamamakta ve bölgede ada ve adacıkların da bulunması nedeniyle kıyıdaş ülkelerin deniz yetki alanlarına ilişkin talepleri ve tezleri birbiriyle çatışmaktadır. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, bir deniz alanı uluslararası hukukun kıyıdaş devletlere tanıdığı azami deniz alanını sağlamıyorsa, başka bir deyişle bir kıyı devletinin 200 deniz mili başka bir kıyıdaş devletin 200 mil alanıyla kesişiyorsa, sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletlerin karşılıklı ve yan sınırlarının uluslararası bir anlaşma ile belirlenmesi gerektiğini söylemektedir.⁶ Bu durum yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz için de geçerlidir.

1 Turgut Kaymal, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu”, t.y., <https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi-sorunu/>, Erişim: 18.5.2020

2 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi”, 1982, <https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararasi-sozlesmeler/denizhukuku.pdf>, Erişim: 2.4.2020, md.77

3 Age, md. 56

4 Yücel Acer, (2019). “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı”, SETA, No. 309, 2019, s. 8.

5 Nuray Karapınar, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar”, MTA Doğal Kaynak ve Ekonomi Bülteni, Sayı. 20, 2015, s. 20.

6 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi”, md.74, s.83

Buna göre kıta sahanlığı ve MEB sınırları tek taraflı hukuksal işlemlerle değil, Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan tüm devletlerin hak ve çıkarlarını gözetecek şekilde devletler arası anlaşmalar yoluyla belirlenmelidir.⁷

Ancak Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletler arasında paylaşımın nasıl olacağı konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Ege'de bulunan ancak bir yönü Doğu Akdeniz'e bakan Yunan adaları Girit, Kaşot, Rodos, Çoban ve Doğu Akdeniz'de bulunan Meis Adası ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanları konusunda tarafların farklı tezleri bulunmaktadır. Adaların da kıta sahanlığı olduğunu savunan ve eşit uzaklık ilkesini benimseyen Yunanistan, Türkiye kıyıları önündeki adaları Rodos ve Meis'e tam etki tanıyarak Türkiye ile aynı oranda deniz alanları olduğunu ve aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık prensibine göre yapılması gerektiğini savunmaktadır. Öte yandan Türkiye ise Yunanistan ile arasında Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek sınırlandırmada ilgili hukuki ilkeler ışığında adalara kıta sahanlığı veya MEB alanları gibi deniz yetki alanları tanınmaması gerektiği görüşündedir.⁸ Her ne kadar uluslararası hukukun ilgili kuralları, üzerinde insan yaşamaya elverişli olmayan adalar hariç tüm adaların kıta sahanlığına sahip olma hakkı olduğunu söylese de, adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasında ana kara ülkeleriyle statülerinin farklı olduğu da belirtilmiştir.⁹ Örneğin, kıyı uzunlukları birbirine yakın ülkeler arasında yapılan sınırlandırmada, kendi ülkesinin kıyılarına daha yakın adaların sınırlandırmada önemli bir etki yapmasına müsaade edilmemektedir.¹⁰ Ayrıca bir ülkenin başka ülkenin kıyılarına yakın adalarının iki ana kara arasında yapılan sınırlandırmayı bozma yetkisi olduğundan bu adalara da sınırlandırma ile ilgili kısıtlı haklar verilmiştir. Bu nedenle bahse konu Yunan adalarının ne kadar deniz yetki alanına sahip olacakları eşit uzaklık ilkesine göre değil, Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasında yapılacak sınırlandırma ışığında belirlenmelidir. Ayrıca Türkiye'nin uzun kıyıları da göz önünde bulundurulduğunda bu adaların "kapatmama" prensibi doğrultusunda deniz alanlarını kesmemesi, bu alanların uzantısını kapatmaması gerekmektedir.¹¹ Ancak Anadolu yarımadası önünde yer alan bu adalar konumları nedeni ile "kapatmama" prensibine aykırılık oluşturmaktadırlar. Yunanistan tarafından yayınlanan Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlarını gösteren haritada da bu prensip

7 Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s.262.

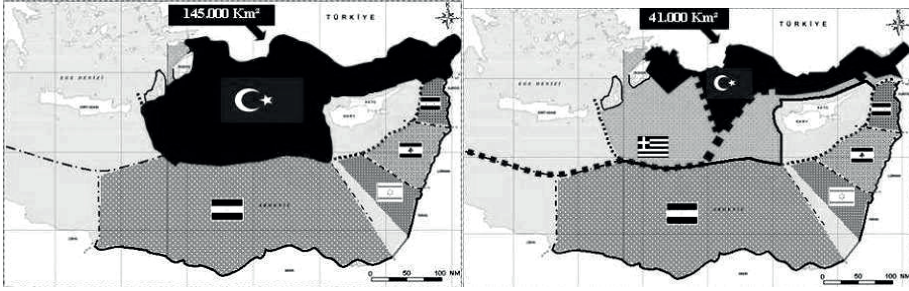
8 Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı", s. 9.

9 Cihat Yayıcı, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2019, s.42.

10 Age, s.42.

11 Kemal İnâat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran. *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, SETA, İstanbul, 2020.

tamamen göz ardı edilmiş ve Türkiye Antalya körfezi açıklarında dar bir deniz alanına hapsedilmiştir.¹² (Bkz Şekil 1)

Şekil 1: Türkiye'nin Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY-Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin Öngördüğü MEB¹³

Türkiye ve Yunanistan arasında olduğu gibi Türkiye ve GKRY arasında da deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. GKRY de Türkiye ile arasındaki sınırın eşit uzaklık çizgisine göre belirlenmesi gerektiğini ve Kıbrıs adasının da Türkiye ile eşit miktarda deniz alanı olması gerektiği tezini savunmaktadır.¹³ Kıbrıs ve Türkiye arasındaki mesele Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan adalar ve sınırlandırma meselesinden biraz daha farklıdır. Kıbrıs bir kıyı devletine ait bir ada değildir ve buradaki sınırlandırma bir ada ülkesi ile bir kıyı devleti arasındadır. Uluslararası Adalet Divanı kararına göre sınırlandırma açısından bir ada ülkesi statüsü bulunmamaktadır fakat tarafların birinin bir ada devleti olması sınırlandırmada taraflar arasındaki coğrafi ilişkiyi etkilemektedir.¹⁴ Burada göz önünde bulundurulması gereken, iki kıyıdaş devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen deniz kıta sahanlıkları ve münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerektiğini söyleyen “oransallık prensibidir”.¹⁵ Bu bağlamda Türkiye ve GKRY arasında yaşanan anlaşmazlığa örnek teşkil edebilecek Malta ve Libya arasında bir dava mevcuttur. Bu davada Uluslararası Adalet Divanı, Malta'nın devletlerin egemen eşitliğine dayandığı ve her bir devletin egemenliği tarafından üretilen deniz

12 Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset.

13 Yücel Acer, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı”, s. 9.

14 International Court of Justice, “Libyan Arab Jamahiria/Malta Case Concerning the Continental Shelf”, 3.6.1985, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/68/6417.pdf>, Erişim: 29.5.2020

15 Cihat Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, s. 23.

uzantılarının, kıyıların uzunluğu ne olursa olsun eşit hukuki değerde olması gerektiği savını reddetmiştir.¹⁶ Ayrıca Divan Malta'nın coğrafi olarak daha küçük olması ve iki ülke arasındaki kıyı uzunluğu farkı nedeniyle Malta'nın daha az kıta sahanlığına sahip olmasının hakkaniyete uygun bir çözüm olacağı sonucuna varmıştır.¹⁷ Ancak GKRY, Kıbrıs adasını bir "ana kara" gibi varsaymakta ve "oransallık prensibini" tamamen göz ardı etmektedir.

Doğu Akdeniz'de bölgesel güçlerin üzerinde uzlaştığı ve hakça paylaşımın sağlandığı bir sınırlandırma anlaşması yapılması yerine, Kıbrıslı Türklerin adadaki varlığını da tamamen yok sayan GKRY, ikili antlaşmalar yoluna gitmiş ve bazı bölge ülkeleriyle eşit uzaklık ilkesini esas alan MEB sınırlandırma antlaşmaları yapmıştır. Bu antlaşmaların ilki 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ve Mısır arasında imzalanmış ve aralarında karşılıklı MEB sınırı oluşturulmuştur. GKRY 17 Ocak 2007 tarihinde ise Lübnan ile benzer bir anlaşma imzalamış fakat Türkiye'nin baskısı sonucu Lübnan parlamentosu anlaşmayı onaylamamıştır.¹⁸ Ancak, 2010 yılı Aralık ayında GKRY ve İsrail arasında da Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması imzalanmış, böylece Rum Yönetimi güney sularını kendine ait MEB ilan etmiştir. Türkiye ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının, Uluslararası Adalet Divanı'nın kararında da olduğu gibi deniz hukuku kurallarının ışığında coğrafi unsurlar ve kıyıdaş ülkelerin kıyı uzunlukları arasındaki oran dikkate alınarak hakkaniyet ilkesi çerçevesinde yapılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁹ Her ne kadar Uluslararası Adalet Divanı'nın Malta ve Libya arasındaki davada aldığı karar Türkiye'nin tezini desteklese de, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları henüz kapsamlı bir şekilde bölüşülmemiş ve taraflar arasında hakkaniyet ilkesi çerçevesinde bir anlaşmaya varılamamıştır.

Özetle, deniz yetki alanlarını eşit uzaklık ilkesine göre belirlemek isteyen GKRY ve Yunanistan, Türkiye'ye çok az bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge bırakırken, Doğu Akdeniz'deki açık deniz alanlarının büyük bir bölümüne sahip olmaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz'deki en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye'yi dar bir deniz yetki alanına hapsedmeye çalışmak uluslararası hukukun hakça paylaşım esasıyla bağdaşmamaktadır.²⁰ Ayrıca GKRY, tüm Kıbrıs adasını temsil ediyormuş gibi bölge ülkeleriyle yaptığı MEB antlaşmaları ile Kıbrıslı

16 International Court of Justice, "Libyan Arab Jamahiria/Malta Case Concerning the Continental Shelf", s. 149.

17 Age, s.150.

18 Selçuk Duman, "Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye", Karadeniz Araştırmaları, Sayı. XVI, No. 62, 2019, s. 213-230.

19 Kemal İnät, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran, Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları.

20 Cihat Yayı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", s. 20.

Türklerin ada üzerindeki hak ve menfaatlerini ihlal etmektedir. Türkiye de bu konular çerçevesinde şekillenen Doğu Akdeniz politikası ile hem Kıbrıslı Türklerin ve kendi haklarını korumaya hem de GKRY ve Yunanistan’ın yaratmaya çalıştığı oldubittileri engellemeye çalışmaktadır.

3. Deniz Yetki Alanları Sorununun Türkiye’nin Doğu Akdeniz Politikasına Yansımaları

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının keşişim noktasında yer alan Doğu Akdeniz, sahip olduğu jeostratejik konumu sayesinde tarih boyunca hem dünya ticaretinin merkezi olarak anılmış hem de küresel güçlerin ilgi odağında olmuştur. Doğu Akdeniz, enerjinin uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaya başlaması ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da zengin hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi sonrası, bu bölgelere olan coğrafi yakınlığı nedeniyle 20. yüzyılın başından itibaren hidrokarbon jeopolitiği açısından stratejik öneme sahip olmuştur. 2000’li yılların başından itibaren bölgede ve özellikle Kıbrıs açıklarında keşfedilen hidrokarbon rezervleri bölgenin önemini daha da arttırmış ve Doğu Akdeniz’i yalnızca enerji transferinde bir kavşak olmaktan çıkarıp bir enerji merkezi haline getirmiştir. Doğu Akdeniz’de keşfedilmiş ve henüz keşfedilmeyi bekleyen doğal gaz kaynakları hem bölgesel hem de bölge dışı pek çok aktörün dikkatini çekmiş ve bölgeyi bir rekabet sahası haline de getirmiştir. Türkiye için birçok devletin ve petrol şirketinin aktif bir şekilde yer aldığı Doğu Akdeniz ve bölgede yaşanan gelişmeler, hem kendi egemenlik hakları hem de Kıbrıs adasındaki varlıkları yok sayılan Kıbrıs Türklerinin hakları ile doğrudan ilintili olduğu için hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin bölgede izlediği politikası da bu iki konu çerçevesinde şekillenmiştir.

Aslında Kıbrıs Rum Yönetimi’nin bölgeye kıyıdaş ülkelerle imzaladığı MEB anlaşmaları, Ankara açısından ihtilafın temelini oluşturmaktadır. Kıbrıs’ta devam eden anlaşmazlığı denize yaymaya çalışan GKRY, münhasır ekonomik bölge ilan edip bazı kıyıdaş devletlerle (Mısır, Libya, İsrail) imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları ile Kıbrıs’ı tek başına temsil etmek istemekte ve hidrokarbon kaynakları konusunda tek yetkili gibi davranmaktadır. GKRY’nin adanın tek siyasi otoritesiymiş gibi tüm Kıbrıs adına MEB sınırlandırma anlaşmaları yapması adadaki Kıbrıslı Türklerin haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Kıbrıs Rum Yönetimi 1960’ta kurulan “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin” devamıymış gibi ve onun adıyla uluslararası alanda tanınmakta ve faaliyet göstermektedir. Ancak “*Kıbrıs Cumhuriyeti*”, Kıbrıslı Rumların tek taraflı olarak güç kullanması ve 1960 anayasasını feshetmesiyle 1963 yılında ortadan kalkmıştır. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs Rum hükümetini meşru, anayasal “*Kıbrıs Cumhuriyeti*” hükümeti olarak

kabul etmemekte ve GKRY'ni tanımamaktadır. Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları bir bütün olarak temsil eden ya da gerçekte yetkili olan tek bir otorite bulunmadığını savunmaktadır.²¹ Kıbrıslı Türklerin de denizcilik bölgelerinde eşit haklara ve çıkarlara sahip olduğunu savunan Türkiye, Güney Kıbrıs'ın tek başına Kıbrıs adasını temsil etmediğini ve bütün Kıbrıs adına deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması yapma yetkisi olmadığını belirtmiştir.²²

Ancak Doğu Akdeniz'de Türkiye ve GKRY arasında yaşanan sorun, sadece Kıbrıslı Türklerin haklarıyla ilgili değildir. Türkiye, Rum kesiminin imzaladığı MEB anlaşmalarının yalnızca Kıbrıslı Türkleri yok saymadığını aynı zamanda Türkiye'nin kıta sahanlığının bazı kısımlarına ve ilan ettiği takdirde MEB alanlarına tecavüz ettiğini ve dolayısıyla Türkiye'nin egemenlik haklarını da ihlal ettiğini savunmaktadır.²³ 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerine göre deniz yetki alanları sınırlandırması yapılırken hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak Rum Yönetimi'nin Mısır, Lübnan ve İsrail gibi ülkelerle imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmaları Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına sıkıştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle Ankara, Türkiye'nin egemenlik hakları göz ardı edilerek ve hakkaniyet ilkesi hiçe sayılarak imzalanmış bu anlaşmaların geçersiz olduğunu ve bunları tanımayacaklarını beyan etmiştir.²⁴

Hem KKTC'nin hem de Türkiye'nin hak ve menfaatlerini ihlal ettiği için deniz yargı yetkisi alanlarının tek taraflı olarak kurulmasına karşı çıkan Türkiye, uluslararası petrol şirketlerine yetki veren ve açık deniz hidrokarbon keşif ve sömürsünün gerçekleştirilmesini hedefleyen Kıbrıs Rum Yönetimi faaliyetlerine de başından beri karşı çıkmıştır. GKRY, üzerinde uzlaşa sağlanmamış deniz yetki alanlarını 13 ruhsat alanına bölerek uluslararası ihaleye çıkmış ve doğal kaynak arama ve işletme ruhsatları vermiştir. Türkiye ve KKTC'nin tüm uyarılarını göz ardı eden Rum Yönetimi, Ekim 2008'de 12 numaralı blokta ABD'li Noble Energy şirketine lisans vermiştir. 19 Eylül 2011 tarihinde Noble Energy şirketi, GKRY'nin sözde münhasır ekonomik bölge sınırları içinde gösterdiği "Afrodit" olarak da bilinen 12 numaralı parselde ilk sondaj çalışmalarını başlatmıştır.²⁵ KKTC ve

21 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı", t.y., http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa, Erişim: 2.5.2020

22 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Greek Cypriot's Unilateral Activities in the Eastern Mediterranean", t.y., http://www.mfa.gov.tr/greek-cypriot_s-unilateral-activities-in-the-eastern-mediterranean.en.mfa, Erişim: 3.5.2020

23 Age.

24 Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset.

25 Nazlı Üstün, (2016). "Doğu Akdeniz'de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi", 1.2016, <http://www.kto.org.tr/d/file/dogu-akdenizde-enerji-politikalari-ve-kibris-muzakereleri---nazli-ustun>.

Türkiye’nin tüm karşı çıkmalarına ve açıklamalarına rağmen GKRY, bölgesel ve küresel aktörlerden de aldığı destekle 2012 yılında ikinci bir ruhsat ihalesi açmıştır. Daha önce belirlediği 13 ruhsat alanından 2 ve 3 numaralı parselleri İtalyan Eni ve Güney Koreli Kogas şirketlerine 9 ve 11 numaralı olanları ise Fransız TOTAL ve Global Resources şirketlerine vermiştir.²⁶ 2016 yılında yeni bir ihale daha açan GKRY, Türk kıta sahanlığı ile çakışan 6 numaralı parselde Eni ve Total’e, KKTC tarafından Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO) ruhsat verilen 8 numaralı parselde ENI’ye ve 10 numaralı parsel de ExxonMobil ve Katar Petroleum’a ruhsat vermiştir.²⁷ GKRY, son olarak ise 17 Eylül 2019’da 7 nolu parsel için de ENI ve TOTAL şirketleri ile anlaşma imzalamıştır.²⁸

2004 yılından itibaren Türkiye’nin Doğu Akdeniz stratejisi, GKRY ve Yunanistan’ın tek taraflı attığı adımlara karşı hem diplomatik hem de askeri olarak gerekli tedbirlerin alınması şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye ilk adımını GKRY ve Mısır arasında imzalanan MEB anlaşmasını tanımadığını hem anlaşmanın taraflarına ileterek hem de itirazlarını BM’ye yaparak atmıştır. Deniz yetki alanlarının bölge ülkeleri arasında hakkaniyete uygun olarak belirlenmesi gerektiğini vurgulayan Türkiye, GKRY ve Mısır arasında imzalanan MEB anlaşmasından sonra 2 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreterliği’ne bir nota vermiştir. Bu notada, 32° 16’ 18” Doğu boylamının batısında kalan deniz sahalarında Türkiye’nin uluslararası hukuktan doğan hukuki egemenlik hakları olduğunu ortaya koymuş ve sonra da bunu defalarca yinelemiştir.²⁹ Yine Türkiye 4 Ekim 2005 tarihinde BM’ye verdiği nota ile “32° 16’ 18” ile 28° Doğu boylamları arasında 34° Kuzey enleminin kuzeyinde kalan deniz alanlarının kendi kıta sahanlığı olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca aynı notada, “28° Doğu boylamının batısında Ege Denizi’ndeki Türk-Yunan kıta sahanlığı sınırının Akdeniz’e ulaştığı noktaya kadar batıya uzanacağı” bildirilmiştir.³⁰ Böylece Türkiye, muhtemel MEB sınırları içerisinde Türkiye’nin haklarını ihlal eden adımları kabul etmeyeceğini göstermiştir.³¹

Ayrıca KKTC tarafından Kıbrıs adası çevresindeki doğal kaynaklar üzerinde siyasi eşit olan iki toplumun da tasarrufta bulunma ve bu kaynaklardan adil ve eş

pdf, Erişim: 21.5.2020

26 Umut Gedikli ve Taşkın Deniz, “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, *Alternatif Politika*, Sayı. 7, No.3, 2015, s. 409-410.

27 Burak Şakir Şeker, “Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Ekseni: Yunanistan- GKRY’NİN Muhtemel Politikaların Analizi ve Türkiye’nin Tutumu”, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz içinde*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2019, s.291.

28 Cihat Yaycı, “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”, *Kriter*, Sayı. 4, No. 42, 2020, s.34.

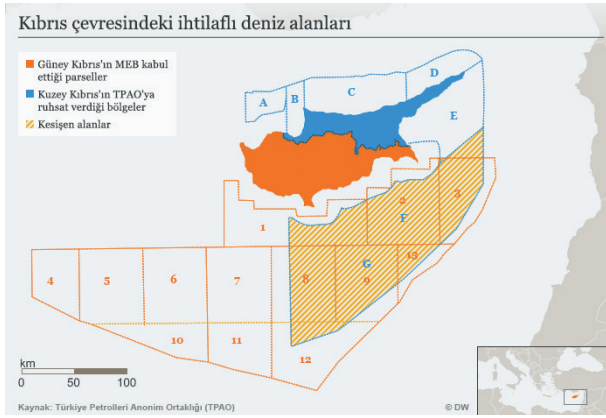
29 Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, s.156.

30 Cihat Yaycı, “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”.

31 Kemal İnat, “Doğu Akdeniz Sorununun Nedenleri ve Türkiye’nin Politikası”, 11.12.2019, <https://www.setav.org/dogu-akdeniz-sorununun-nedenleri-ve-turkiyenin-politikasi/>, Erişim: 4.6.2020

zamanlı yararlanma hakkı olduğu vurgulanmış ve Rum tarafından Doğu Akdeniz’de sürdürdüğü hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetlerini askıya alması istenmiştir. Ek olarak çıkarılacak doğal kaynaklar ve tarafların gelirleri nasıl paylaşacağı konularını belirleyen, iki tarafın bu amaç için özel olarak bir araya getireceği ortak bir komisyon kurulması önerisi defalarca sunulmuş fakat bu öneriler Rum kesimi tarafından reddedilmiştir.³²

Türkiye ve KKTC’nin tüm uyarıları Rum Kesimi tarafından göz ardı edilmiş ve Türkiye’nin hem kendi deniz yetki alanlarını hem de Kıbrıs Türk Toplumunun haklarını korumak için gerçekleştirdiği diplomatik girişimlerden fiili bir sonuç elde edilememiştir. Yunanistan ve GKRY, Kıbrıs adasının çevresindeki hidrokarbon rezervlerinin paylaşımı ve kullanımı konusunu bir oldubittiye getirmeye çalışmaktadır. Rumların, uluslararası ihale düzenleyip üzerinde henüz uzlaşa sağlanmamış deniz yetki alanlarında doğal kaynak arama ve işletme ruhsatları vermesine ve yapmış oldukları hukuksuzluklara meşruiyet kazandırma çabalarına cevaben Türkiye stratejik bir adım atmıştır. 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ve KKTC arasında uluslararası hukuk ve hakkaniyet esasına göre belirlenen kıta sahanlığını sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. GKRY ve Yunanistan’ın yasadışı ve geçersiz olarak duyurduğu anlaşma sonrası Kıbrıs Türk yönetimi Kıbrıs adasının etrafında 7 münhasır alan tespit etmiş ve bu antlaşmadan yalnızca bir gün sonra 22 Eylül 2011 tarihinde Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile petrol ve gaz arama ve işletme faaliyetleri için ruhsatlandırma anlaşması imzalamıştır. Ancak Şekil 2’de görülebileceği üzere, Türkiye ve KKTC arasında imzalanan anlaşma sonucu Türkiye’nin kıta sahanlığı (1, 4, 5, 6, 7) ve TPAO’ya Kıbrıs açıklarında petrol ve doğal gaz arama yetkisi verilen bölgelerden bazıları (1, 2, 3, 8, 9, 13), Rumların uluslararası enerji şirketlerine arama ruhsatı verdiği parsellerle çakışmaktadır.

32 Recep Yorulmaz, “Doğu Akdeniz’de Yeni Denklemler”, 25.07.2019, <https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-yeni-denklemler/>, Erişim: 09.08.2020

Şekil 2: Kıbrıs çevresindeki ihtilafli deniz alanları³³

TPAO'ya verilen petrol ve gaz arama izni, Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'de belirlediği ancak uluslararası hukuk açısından tartışmalı olan deniz yetki alanlarına yönelik bir karşı hamle olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin kendi kıta sahanlığında Hayreddin Paşa ve Oruç Reis sismik araştırma ve Fatih sondaj gemileriyle ve donanma unsurlarıyla varlık göstermesine olanak sağlayan bu anlaşmanın amacı yalnızca Kıbrıs Türk toplumuna Kıbrıs adasının hidrokarbon kaynaklarından doğan haklarını kullanma imkânı sağlamak değil aynı zamanda bu hakların çığnenmesini de önlemektir.³⁴ Ayrıca bu anlaşma Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı ve KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat sahalarında, yabancı ülke, şirket veya gemilerin ekonomik kaynakları çıkarmaya yönelik faaliyetlerin engellenmesini sağlamıştır.³⁵ Bunun en güzel örneği 2018 yılında İtalyan enerji şirketi ENI'ye ait "Saipem 12000" adlı sondaj gemisinin Türk savaş gemileri tarafından durdurulması olayıdır. Kıbrıs Rum Yönetimi ile yapılan anlaşma uyarınca Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren gemi, GKRY tarafından tek tarafı ilan edilen 13 parselden 3'üncü parselde sondaj yapmak isteyince Türk savaş gemileri tarafından engellenmiş ve sondaj yapmadan geri dönmüştü. Çünkü İtalyan ENI şirketinin sondaj yapmak istediği bu 3 numaralı parsel, 2011 yılında Türkiye'nin TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama yetkisi verdiği bölge ile çakışmaktadır. Bu olayın ardından Ekim 2018'de Yunan Deniz Kuvvetlerine ait bir fırkateyn, Türkiye adına Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren Barbaros Hayrettin Paşa sismik arama gemisini tacz etmiştir ve böylece taraflar arasındaki siyasi gerginlik askeri bir boyut kazanmıştır.³⁶

Türkiye'nin kendi deniz yetki alanlarında deniz kuvvetleri bulundurması, ENI örneğinde olduğu gibi enerji şirketlerinin tartışmalı bölgelerde yapacakları doğal kaynak arama girişimlerini fiilen engellemesini, yaratılmaya çalışılan oldubitti durumunu önlemesini ve hem KKTC'nin hak ve çıkarlarını hem de kendi egemenlik haklarını fiilen korumasını mümkün kılmıştır.³⁷ Bu bağlamda 2017 yılından beri,

33 Cengiz Özbek, "Kıbrıs'taki sondaj krizinin sebebi daha derinlerde", 17.12.2018, <https://www.dw.com/tr/kıbrıstaki-sondaj-krizinin-sebebi-daha-derinlerde/a-42616732>, Erişim: 16.6.2020

34 Nurşin Ateşoğlu Güney, "Türk dış politikasını anlamak: Doğu Akdeniz stratejisi", 3.2.2020, <https://www.yenisafak.com/hayat/turk-dis-politikasini-anlamak-dogu-akdeniz-stratejisi-3524128>, Erişim: 28.5.2020

35 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "GKRY'nin 7 Numaralı Sözde Ruhsat Sahası için Uluslararası Şirketlere Davette Bulunma Kararı HK", 4.10.2018, http://www.mfa.gov.tr/no_-265_-gkry-nin-sozde-ruhsat-sahasi-icin-uluslararası-sirketlere-daveti-hk.tr.mfa, Erişim: 29.4.2020

36 Deniz İstikbal ve Hacı Mehmet Boyraz, (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım", Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi, Sayı. 3, No.5, 2019, s.71.

37 Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı", s. 10.

Türkiye'nin ve KKTC'nin deniz yetki alanlarında izinsiz olarak araştırma ve sondaj yapan 20'den fazla gemi Türk deniz kuvvetleri tarafından engellenmiştir.³⁸

Aslında Türkiye'nin aldığı askeri tedbirler çok daha önceye, Rum Yönetimi'nin ilan ettiği sözde MEB alanlarını parsellere bölmesi ve birçok uluslararası şirket tarafından bu alanlarda arama ve sondaj faaliyetlerine başlanmasına dayanmaktadır. Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki bu tek taraflı adımlarına cevaben Türk tarafı, donanmanın sınırlı güç kullanımına dayanan ve karşı tarafı caydırarak diplomatik yolla hedefine ulaşmasını sağlayan bir strateji benimsemiştir.³⁹ Bu bağlamda 1 Nisan 2006 tarihinden itibaren icra edilen Akdeniz Kalkanı Harekatı, Doğu Akdeniz'de Türkiye adına faaliyet icra eden araştırma gemilerine koruma ve destek sağlamakta, Türkiye'nin deniz yetki alanlarında izinsiz araştırma faaliyetlerinde bulunan diğer ülkelere ait araştırma gemilerini uyarmakta ve Türk makamlarından izinsiz araştırma faaliyetlerine devam eden araştırma gemilerini engellenmektedir.⁴⁰ Ayrıca 2007 yılından beri yapılan Deniz Kurdu Tatbikatları ve Mart 2019'da Türkiye'yi çevreleyen üç denizde eş zamanlı gerçekleştirilen ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük tatbikatı olan "Mavi Vatan 2019" tatbikatı ile Türkiye, aleyhine olan hiçbir hukuksuz girişime izin vermeyeceğine dair ilgili ülkelere net bir mesaj vermiştir.

Türkiye attığı diplomatik ve askeri adımlarla hem kendi egemenlik hakları hem de Kıbrıslı Türklerin ihlal edilen haklarını korumaya çalışırken, öte yandan Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Kıbrıs Türklerini yalnızlaştırmayı ve bölgedeki enerji denkleminin dışında bırakmayı amaçlayan adımlar atılmıştır. Türkiye'nin çeşitli nedenlerle ilişkilerinde gerginlikler yaşadığı GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail gibi bölge ülkeleri arasında yaşanan yakınlaşma 2019 yılı Ocak ayında bu dört ülkeye ek olarak İtalya, Ürdün ve Filistin'in de içinde yer aldığı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulmasıyla somut bir hal almıştır. Forumun amacı "arz ve talebi sağlayarak üye ülkelerin çıkarlarına hizmet edecek bölgesel bir gaz piyasasının kurulması" olarak açıklanmıştır.⁴¹ Ancak bölgede yaşanan gelişmeler GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır başta olmak üzere geniş bir koalisyon tarafından Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin haklarının yok sayıldığı ve oyun dışı bırakılarak yalnızlaştırılmak istendiğini göstermiştir. Türkiye'yi yalnızlaştırmayı ve dışarıda bırakmayı amaçlayan projelerden biri de GKRY, Yunanistan ve İsrail'in başını çektiği EastMed projesidir. Proje, yaklaşık 1.900 kilometre uzunluğundaki boru hattı ile Doğu Akdeniz'den çıkarılacak gazın deniz altından döşenecek boru hatlarıyla 2025 yılı

38 Cihat Yayıcı, "Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri".

39 Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran, Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları.

40 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Akdeniz Kalkanı Harekatı", 3.11.2015, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28, Erişim: 14.5.2020

41 Hüseyin Abd El-Fettah ve Mehmet Nuri Uçar. "Doğu Akdeniz Gaz Forumu, bakanlar düzeyinde toplandı", 25.7.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-dogu-akdeniz-gaz-forumu-bakanlar-duzeyinde-toplandi/1541691>, Erişim: 14.6.2020

itibariyle Avrupa pazarına taşınmasını ve Avrupa gaz ihtiyacının yaklaşık yüzde 10’unun karşılanmasını hedeflemektedir.⁴² Doğu Akdeniz gazının çok daha kısa bir boru hattıyla Türkiye’ye ve oradan da Avrupa’ya ulaştırılması hem teknik olarak daha kolay hem de çok daha ekonomikken, içinde Türkiye’nin bulunmadığı bu proje üzerinde ısrarcı olunmuştur.⁴³ Rum ve Yunan liderler tarafından iyi komşuluk ilişkilerine sahip, uluslararası hukuk kurallarına ve diğer ülkelerin egemenlik haklarına saygılı ülkelerin EastMed projesinin içerisinde yer alabileceğine dair yapılan ve Türkiye’yi ima eden açıklamalar,⁴⁴ deniz yetki alanları ile ilgili yaşanan sorunun, bölgedeki enerji kaynaklarının pazara çıkış yollarının kontrolüne de yansındığını göstermiştir.

Türkiye, yaşanan deniz yetki alanları sorunu nedeniyle kendisini ve Kıbrıs Türklerini Doğu Akdeniz’deki enerji denkleminin dışında bırakmayı amaçlayan bu tür girişimlere cevaben çok stratejik bir adım atmış ve 27 Kasım 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Libya Ulusal Uzlaşma Hükümeti ile “*Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası*”nı imzalamıştır. Şekil 3’te de görüldüğü üzere, iki ülkenin Akdeniz’de karşılıklı kıyıları arasında deniz yetki alanları sınırını belirleyen bu anlaşma ile Türkiye’nin Marmaris-Fethiye-Kaş kıyı hattı ile Libya’nın Derne-Tobruk ve Bardiyah kıyı hattı komşu olmuş ve iki ülkenin kıta sahanlığı olarak belirlenmiştir. Ayrıca Libya ile varılan mutabakatın ardından “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırları” başlığıyla bir harita paylaşılmıştır. Haritadaki A ve B noktaları arasında gösterilen sınır Türkiye ile KKTC’nin 2011’de imzaladığı anlaşmaya dayanırken, E ve F alanları Türkiye-Libya mutabakatının ilgili kısımlarını kapsamaktadır. Haritada C, D ve E noktalarıyla gösterilen Türkiye ve Mısır arasındaki deniz yetki alanı sınırları ise iki ülkenin anakaraları arasındaki eşit uzaklık prensibine göre belirlenmiştir.

42 Jannis Papadimitriou, “EastMed: Belirsizliklerle dolu boru hattı projesi”, 3.1.2020, <https://www.dw.com/tr/eastmed-belirsizliklerle-dolu-boru-hatt%C4%B1-projesi/a-51883677>, Erişim: 16.6.2020

43 Kemal İnat, “Avrupa’nın Doğu Akdeniz Yanlışı”, 12.12.2018, <https://www.setav.org/avrupanin-dogu-akdeniz-yanlisi/>, Erişim: 4.6.2020

44 Stelyo Berberakis, “Doğu Akdeniz - EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması Atina’da İmzalandı”, 2.1.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>, Erişim: 12.5.2020

Şekil 3: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırları⁴⁵

Mutabakat ile Doğu Akdeniz'de ilk defa münhasır ekonomik bölge sınırlandırması yapan Türkiye hem kendisine bölgesel bir müttefik bulmuş hem de Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin aleyhine olan dengeleri değiştirmiştir.⁴⁶ Türkiye için oldukça kritik bir hamle olan bu anlaşma, KKTC ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmasında olduğu gibi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yatakları üzerindeki hakları göz ardı edilerek yapılan arama ve sondaj faaliyetlerinin de önünü kesmiştir.⁴⁷ Bir yandan da Türkiye'nin bu mutabakat ile belirlenen kıta sahanlığında yürüteceği doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerine meşru bir zemin kazandırmıştır.⁴⁸ Ayrıca bu mutabakatla Türkiye, GKRY'nin kıyıdaş ülkelerle yaptığı Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması anlaşmalarına hukuk temelinde itiraz eden bir ülke olmakla kalmayıp, hukuki zemin oluşturan ve bu hukuki yaklaşımları fiilen uygulayan bir ülke haline gelmiştir.⁴⁹

Ayrıca Türkiye-Libya mutabakatı, Türkiye'yi enerji denkleminin dışında bırakmayı amaçlayan EastMed projesini perdelemesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Doğu Akdeniz gazını Avrupa ülkelerine taşıması planlanan EastMed boru hattı projesinin güzergâhının Türkiye ve Libya'nın mutabakat ile belirlediği deniz yetki alanı ile çakışması diplomatik gerginlik konusu olmuş ve projenin hayata geçirilmesi ile ilgili var olan kuşkuları arttırmıştır.⁵⁰

45 Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı".

46 Muhammed Kürşad Özekin, "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", s. 34.

47 Basın İlan Kurumu, "Türkiye ile Libya arasında Yunan işgaline son verecek anlaşma", 28.11.2019, <https://www.bik.gov.tr/turkiye-ile-libya-arasinda-yunan-issgaline-son-anlasma/>, Erişim: 17.6.2020.

48 Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı", s. 13.

49 Age, s. 15.

50 Muhammed Kürşad Özekin, "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", s. 40-41.

Özetle, Doğu Akdeniz’de hidrokarbon rezervlerinin keşfinden itibaren GKRY ve Yunanistan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını ve hidrokarbon rezervlerinin kullanımı ve paylaşımı konusunu bir oldubittiyeye getirmeye çalışmıştır. Türkiye ise izlediği Doğu Akdeniz politikası çerçevesinde attığı diplomatik, siyasi ve askeri adımlarla hem Türkiye’nin hem de Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatlerini korumaya çalışmıştır. Oldukça stratejik bir hamle olan Libya Mutabakatı ile GKRY ve Yunanistan’ın Türkiye’ye tanıdığı deniz yetki alanları büyük ölçüde hükümsüz kalmıştır. Ancak Türkiye yalnızca bölgedeki haklarını yok sayan ve kendisini bölgedeki enerji denkleminin dışında bırakmaya çalışan bölge ülkeleri ile değil aynı zamanda Türkiye ile yaşadıkları anlaşmazlıkta onlara destek veren AB gibi aktörlerle de mücadele etmek zorunda kalmıştır.

4. Avrupa Birliği’nin Deniz Yetki Alanları Sorununa Yaklaşımı

Türkiye’nin AB ile çıktığı yolculuk 31 Temmuz 1959 tarihinde yaptığı ortaklık başvurusuna dayansa da, Türkiye-AB ilişkilerinde dönüm noktası Türkiye’nin 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde resmi aday statüsü elde etmesiyle olmuştur. Adaylıktan sonra AB üyeliği yolundaki bir sonraki aşama olan katılım müzakerelerini başlatmak isteyen Türkiye, bir reform sürecine girmiştir. Bu bağlamda o dönemde koalisyon hükümetini oluşturan Demokratik Sol Parti, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi, temel özgürlükleri ve ölüm cezasının sınırlandırılmasını düzenleyen anayasal değişiklik paketini Ekim 2001’de kabul etmiş ve bu reformları 2002’de kabul edilen üç uyum paketi izlemiştir. 2002 yılında tek başına iktidara gelen AB yanlısı Adalet ve Kalkınma Partisi de tam üyelik müzakerelerinin başlatılması amacıyla siyasi kriterleri yerine getirme yönünde önemli adımlar atmış ve önceki koalisyon hükümeti döneminde başlatılan reform sürecini sürdürmüştür.⁵¹

Türkiye’nin AB üyeliği ile Kıbrıs anlaşmazlığının çözümü arasında bir bağlantı kurmuş olan Birliği katılım müzakerelerini başlatmaya ikna etmenin yolunun Kıbrıs sorununun çözümünden geçtiğini kabul eden Türk hükümeti, Kıbrıslı Rumların tüm adanın temsilcisi olarak AB’ye katılacağı 1 Mayıs 2004’ten önce Kıbrıs sorununu çözmeyi amaçlayan Annan Planına destek vermiştir.⁵² Eğer Annan Planı kabul edilir ve Kıbrıs sorunu çözümlerse hem Türkiye’nin üyeliği önündeki en önemli engel ortadan kalmış olacak hem de ada birleşmiş bir şekilde

51 Yonca Özer, “AB’ye Üyelik Sürecinde Türkiye’de Demokratikleşme”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı 23, No.2, 2015, s. 146-147

52 Ayşe Aslıhan Çelenk, “The Restructuring of Turkey’s Policy towards Cyprus: The Justice and Development Party’s Struggle for Power”, Turkish Studies, Vol. 8, No. 3, 2007, p. 354.

AB'ye katılacağı için Kıbrıs Türk halkına yönelik yıllardır devam eden izolasyon son bulmuş olacaktı.

24 Nisan 2004'te Ada'nın iki tarafında eşzamanlı referandumlar yapıldı. Planın yürürlüğe girebilmesi için her iki toplum tarafından da kabul edilmesi gerekiyordu ancak referandumda Türklerin yüzde 65'i plana evet oyu verirken, Kıbrıslı Rumların yüzde 76'sı referandumda hayır oyu kullandı. Böylece Türkiye'nin tüm çabalarına ve Kıbrıs Türk toplumunun evet oyuyla adada çözüme verdiği desteğe rağmen GKRY'nin AB üyeliği öncesi adada bir çözüme varılamamış ve Rum Yönetimi "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla tüm Ada'nın temsilcisiymiş gibi AB'ye üye olmuştur. Kıbrıslı Türklerin Annan Planına verdiği destek nedeniyle AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Avrupa Komisyonu'na Kıbrıslı Türklere uygulanan ekonomik ambargo ve izolasyonun kaldırılması ve 259 milyon Euro'luk yardım yapılması yönünde öneride bulunmuştur.⁵³ Bu amaçla bir mali tüzükte kabul edilmiştir ancak 2004 yılında AB'nin uluslararası ticaretine ilişkin kararlar oybirliği ile alındığı için Rum Yönetimi'nin vetosu nedeniyle yürürlüğe girememiştir.⁵⁴

29 Temmuz 2005 tarihinde Türkiye, Gümrük Birliği anlaşmasını Kıbrıs Rum kesimi de dahil 2004 yılında AB'ye katılan 10 yeni Birlik üyesini kapsayacak şekilde genişleten ek protokolü imzalamıştır. Ancak Türkiye aynı zamanda yayınladığı bir deklarasyonla imzalanan ek protokolün "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" tanınması anlamına gelmediğini ve bunun sadece adada kapsamlı bir çözüm sağlandıktan sonra gerçekleşeceğini belirtmiştir.⁵⁵ Ekim 2005'te, Türkiye'nin müzakere süreci çerçevesinde Kıbrıs sorununa vurgu yapılmış, kapsamlı bir çözüm için elverişli bir iklim yaratılmasının, "Kıbrıs Cumhuriyeti" de dahil tüm AB üyeleri ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesinin ve Ortaklık Anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerin tüm yeni üye ülkelere genişletilerek yerine getirilmesinin beklendiği belirtilmiştir.⁵⁶ Ancak Türkiye, Kıbrıslı Türklere uygulanan ambargo devam ettiği sürece bu yükümlülüklerin yerine getirilmeyeceğini belirtmiş ve birkaç hafta sonra da Türk limanlarının ve hava limanlarının Kıbrıs Rum bayraklı gemi ve uçaklara açılmayacağını bildirmiştir. Liman ve havaalanlarının açılması hukuki açıdan Türkiye'nin Gümrük Birliği Ek Protokolü'nü imzalamış olmasından doğan yükümlülüğüdür ancak Ek Protokol'ün imzalanmasından önce AB

53 General Affairs Council. "2576th General Affairs Council meeting", 26.4.2004, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/80142.pdf, s.9. Erişim: 7.5.2020

54 Atilla Sandıklı ve Emine Akçadağ, "Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri", Bilge Strateji, Sayı. 3, No.4, 2011, s. 7.

55 Kıvanç Ulusoy, "The Europeanization of Turkey and Its Impact on the Cyprus Problem", Journal of Southern Europe and the Balkans, Vol. 10, No. 3, 2007, p.318.

56 European Commission, "Negotiating Framework for Turkey", 3.10.2015, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf, Erişim: 21.6.2020

sözlü taahhüdüyle KKTC’ye uygulanan izolasyonun kaldırılacağını belirtmiştir ve Türkiye bunun üzerine liman ve havalimanları Kıbrıs Rum Yönetimi gemi ve uçaklarına açmayı kabul etmiştir. Ancak AB verdiği sözü tutmadığı gibi yükümlülüğünü yerine getirmesi için Türkiye üzerindeki baskısını arttırmıştır. Türkiye’nin geri adım atmaması üzerine Türkiye’yi anlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmemekle suçlayan AB, 11 Aralık 2006 tarihinde Brüksel’deki AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi toplantısında Türkiye ile katılım müzakerelerinden sekiz faslı askıya alma kararı vermiştir.⁵⁷

Görüldüğü gibi Kıbrıs sorunu çözülmeden Rum Yönetimi’nin tüm adanın temsilcisiymiş gibi Birliğe kabul edilmesi, Türkiye’nin üyelik müzakere sürecini olumsuz etkilemiş, AB’yi de açık bir şekilde Kıbrıs sorununun tarafı haline getirmiştir. Bunu pek çok örnekte gösteren AB, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıkta da üye ülkeleri Yunanistan ve GKRY’nin tezlerini koşulsuz bir şekilde destekleyerek bu tavrını devam ettirmiştir. AB, 2010 yılında Sevilla Üniversitesi’ne, Kıbrıs’ın Münhasır Ekonomik Bölgesi’nin şekillendirildiği ‘Avrupa Deniz Yetki Alanları’ başlıklı bir harita hazırlatmıştır. Yunanistan’ın resmi tezleri ışığında çizilmiş olan harita Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı uzunluğuna sahip olan Türkiye’yi Antalya Körfezi açıklarında 41.000 km’lik bir alana hapsedmektedir. AB, bazı teknik raporlarda kullandığı Sevilla haritası ile tarafını açık bir şekilde belli etmiştir.⁵⁸

Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY arasında yaşanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununda üye ülkelerinin tezlerini benimseyen AB, Türkiye’nin kendi kıta sahanlığı olarak ilan ettiği ancak GKRY ve Yunanistan’ın da hak iddia ettiği alanlarda yaptığı her türlü faaliyeti üye ülkelerinin egemenlik haklarına saygısızlık olarak nitelendirmiştir. Örneğin Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi Doğu Akdeniz’de çalışmalarına başlayacağı zaman araştırma yapacağı bölgeleri duyurmak için bir seyrüsefer ilanı (Navtex) yayınlamıştır. Barbaros’un çalışma yapacağı alanların Rum Yönetimi’nin daha önce tek tarafı ilan ettiği münhasır ekonomik bölgenin 2,3 ve 9 numaralı parselleri ile çakışması nedeniyle Rum tarafı KKTC ile yürütülen müzakerelerden çekildiğini duyurmuştur. Ancak bununla yetinmeyen Rum tarafı bu yaşananları Türkiye’nin

57 General Affairs and External Relations Council. “2770th General Affairs and External Relations Council meeting”, 11.12.2006, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_06_352, Erişim: 12.8.2020

58 Sedat Ergin, “Akdeniz’deki krizin merkez üssü yoksa Meis Adası mı?”, 10.12.2019, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/akdenizdeki-krizin-merkez-ussu-yoksa-meis-adasi-mi-41393592>, Erişim: 18.5.2020

aleyhine kullanmak istemiş ve olayı AB'ye taşımıştır.⁵⁹ 23-24 Ekim 2014 tarihlerinde yapılan AB Liderler Zirvesi'nde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü sismik araştırmalar gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Avrupa Birliği Konseyi, Rum tezlerini destekleyen bir karar almış ve Türkiye'ye, Kıbrıs Rum kesiminin egemenlik haklarına saygı duyması konusunda çağrıda bulunmuştur.⁶⁰

Diğer bir örnekte, İtalyan enerji şirketi ENI'ye ait "Saipem 12000" adlı sondaj gemisinin, 2011 yılında Türkiye ve KKTC arasında imzalanan ruhsatlandırma anlaşması sonucu TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama yetkisi verilen bölgede sondaj yapması Türk savaş gemileri tarafından engellenince yaşanmıştır. Yine Rum Kesimi, AB üyesi olmanın avantajını kullanarak Türkiye ile arasında yaşanan anlaşmazlığı AB'ye taşımış ve Birliği anlaşmazlığın bir tarafı haline getirmeye çalışmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Nikos Anastasiadis ve AB Konseyi Başkanı Donald Tusk konu ile ilgili bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sonrası Tusk "Türkiye'ye, herhangi bir AB üyesine yönelik tehdit ve eylemlerden kaçınma, bunun yerine iyi komşuluk ilişkilerine, sorunların barışçıl çözümüne ve toprak bütünlüğüne saygı çağrısı yapıyorum" açıklamasında bulunmuştur.⁶¹ AB'den yapılan açıklamalara cevaben Türkiye Dışişleri Bakanlığı Doğu Akdeniz'in güvenlik ve istikrarı ile ilgili ortaya çıkabilecek olumsuz bir durumun sorumlusunun "Kıbrıs'ta adil ve kalıcı bir kapsamlı çözümün tesisi için çaba sarf etmesi gerekirken Ada'nın yegâne sahibi gibi davranmaktan vazgeçmeyerek ısrarla tek taraflı hidrokarbon faaliyetlerine devam eden Kıbrıs Rum tarafı olacağını" ifade etmiştir.⁶²

Bu iki örnekte de görüldüğü gibi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de araştırma ve sondaj gemileriyle sahaya çıkması ve Türk Deniz Kuvvetleri'nin bu sahalarda bayrak göstermesi nedeniyle Birlik tarafından pek çok defa Türkiye'yi suçlayan kararlar alınmıştır. Türkiye ve AB arasındaki sorunun temelinde Türkiye'nin ilan ettiği deniz alanları ile GKRY ve Yunanistan'ın hak iddia ettiği kıta sahanlığı alanlarının belli bölümlerinin çakışması yatmaktadır. Doğu Akdeniz'de yaşanan bu anlaşmazlıkta açık bir şekilde üye ülkelerinin tarafını tutan AB, izlediği Doğu Akdeniz politikası ile bu ülkelerin hukuksuz adımlarını cesaretlendiren bir tavır sergilemiştir.

Aslında Doğu Akdeniz'de yaşanan deniz yetki alanlarıyla ilgili anlaşmazlıkta AB başından beri GKRY ve Yunanistan tarafında yer almış ve Türkiye'nin Doğu

59 Serdar Örnek ve Baransel Mızrak, "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları", s. 22-23.

60 European Council, "Cover Note", 24.10.2014, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-169-2014-INIT/en/pdf>, Erişim: 20.6.2020

61 Gündem Kıbrıs, "AB Türkiye'yi uyardı", 13.2.2018, <https://www.gundemkibris.com/kibris/ab-turkiye-yi-uyardi-h239531.html>, Erişim: 6.6.2020

62 Age.

Akdeniz’deki doğal gaz arama faaliyetlerini üye ülkelerinin sözde MEB’ini ve egemenlik haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirmiştir. Ancak bununla yetinmeyip daha da ileriye giden AB, 2019 yılı Temmuz ayında Türkiye’ye yaptırım uygulama kararı almıştır. Türkiye’nin Kıbrıs açıklarındaki sondaj faaliyetlerini durdurmayı amaçlayan bu yaptırımlar, Birliğin Türkiye’ye sağladığı katılım öncesi mali yardımlarda kesintiye gidilmesini ve Türkiye ile AB arasında devam eden havacılık anlaşması müzakerelerinin askıya alınmasını kapsamaktadır. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası’nın Türkiye’ye vereceği kredi desteğinin gözden geçirilmesini ve Ortaklık Konseyi ile üst düzey siyasi diyalogun askıya alınmasını öngörmektedir.⁶³ Bunlara ek olarak 11 Kasım 2019 tarihinde AB, Türkiye tarafından Kıbrıs açıklarında yürütülen hidrokarbon arama çalışmalarının sürmesi nedeniyle arama çalışmaları ile bağlantılı olarak iki TPAO yetkilisine yaptırım uygulama kararı almıştır.⁶⁴

AB tarafından alınan yaptırım kararları uzun süredir zaten olumsuz seyreden Türkiye-AB ilişkilerinde ciddi bir gerginliğe neden olmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada AB’nin “Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını yok sayması ve Rum/Yunan ikilisinin maksimalist iddialarının ve politikalarının esiri olması esef vericidir” ifadesini kullanarak AB’nin kararına tepki göstermiştir. Ayrıca aynı kararda “söz konusu yaptırım kararı, Doğu Akdeniz’de hem kendi haklarımızı hem Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak konusundaki kararlılığımızı etkilemeyecek, bilakis daha da güçlendirecektir.” ifadeleriyle Türkiye’nin bölgedeki faaliyetlerinin süreceği ve bölgedeki haklarının takipçisi olacağı vurgulanmıştır.⁶⁵ Burada dikkat çeken konu Birliğin Türkiye’yi üye ülkeleri Yunanistan ve GKRY’nin sözde münhasır ekonomik bölgesini ihlal eden ve Doğu Akdeniz’de saldırgan politikalar izleyen bir ülke olarak göstermeye çalışırken bir yandan da Türkiye’nin ve KKTC’nin haklarını tamamen görmezden gelmesidir.⁶⁶

Son olarak, Türkiye’nin Libya ile 27 Kasım 2019’da imzaladığı ve 8 Aralık 2019’da yürürlüğe giren Deniz Yetki Alanları Mutabakatı, GKRY’nin ve özellikle Girit ve Rodos gibi adalarının kıta sahanlığını göz ardı ettiği gerekçesiyle Yunanistan’ın ve dolayısıyla AB’nin tepkisini çekmiş ve Türkiye-AB ilişkilerinde yeni

63 Deutsche Welle, “AB’den Türkiye’ye dört başlıkta yaptırım”, 15.7.2019, <https://www.dw.com/tr/abden-turkiye-der-dort-baslikta-yaptirim/a-49601764>, Erişim: 14.5.2020

64 Deutsche Welle, “AB’den iki Türk vatandaşına yaptırım kararı”, 28.2.2020, <https://p.dw.com/p/3YYc9>, Erişim: 14.5.2020

65 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Doğu Akdeniz’deki Sondaj Faaliyetlerimiz Nedeniyle Avrupa Birliği’nin Aldığı Yaptırım Kararına İlişkin Listenin Onaylanması Hk.”, 28.2.2020, http://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa, Erişim: 8.6.2020

66 Hüseyin Işıksal, “Türkiye Doğu Akdeniz’deki AB oyununu nasıl bozabilir?”, 15.11.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-dogu-akdeniz-deki-ab-oyununu-nasil-bozabilir/1646474>, Erişim: 22.6.2020

bir gerginlik yaratmıştır. AB üyesi 27 ülkenin devlet ve hükümet başkanları üzerinde uzlaşmaya vardıkları ortak bildiriye, Türkiye-Libya mutabakatının “üçüncü devletlerin egemenlik haklarını ihlal ettiğini, deniz hukukuna aykırı olduğunu ve bu nedenle üçüncü taraflar açısından hukuki sonuçlarının bulunmadığını” ifade etmişlerdir. Ayrıca AB üyesi Yunanistan ve GKRY ile dayanışma içinde olduklarını yinelemişlerdir.⁶⁷ Birçok defa yaptığı gibi AB, kendisini bir uluslararası mahkeme yerine koyarak Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de attığı her adımla deniz hukukuna aykırı davrandığını ve üyeleri Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin egemenlik haklarını ihlal ettiğini söylemeye Libya mutabakatı sonrasında da devam etmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy, AB Konseyi’nin yayınladığı bildiriye cevaben AB’nin deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda bir yetkisi olmadığını ve Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında usulüne uygun olarak imzalanan bir mutabakatın hukuka uygunluğuna dair bir hüküm de veremeyeceğini belirtmiştir.⁶⁸

Yunanistan ve GKRY’nin Birlik üyesi olması nedeniyle Kıbrıs’ın bulunduğu bölgeyi birlik sınırı olarak kabul eden AB, bu sınırın içinde kalan bölgelerde AB kurallarının geçerli olduğu düşüncesinden hareketle Doğu Akdeniz’de üye ülkelerin taraf olduğu deniz yetki alanları ile ilgili sorunları içselleştirmiştir.⁶⁹ AB’nin hem Doğu Akdeniz’de izlediği politika ve aldığı kararlar hem de Türkiye ile olan ilişkileri GKRY ve Yunanistan’ın ulusal tezleriyle şekillenmektedir. Bu nedenle Türkiye, GKRY ve Yunanistan ile yaşadığı deniz yetki alanları ile ilgili her anlaşmazlıkta AB’yi bir blok olarak karşısında bulmaktadır.

AB, sırf üyesi olduğu için GKRY’nin Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin haklarını tamamen yok sayarak imzaladığı MEB sınırlandırma ve ruhsatlandırma anlaşmalarına sessiz kalmış ancak Türk tarafı bir anlaşma imzaladığında veya Doğu Akdeniz’de arama ve sondaj faaliyetlerinde bulunduğu anda ise yetkisi olmadığı halde bunun hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir. AB kendisini bir mahkeme gibi görerek, Yunanistan ve GKRY’nin haklı Türkiye’nin ise haksız olduğuna karar verme yetkisi varmış gibi davranmaktadır. Ancak her fırsatta Türkiye’yi Rum Kesimi’nin egemenlik haklarına saygılı olmaya çağırarak ve hatta daha da ileriye giderek kendisini bir hukuki merci gibi görüp Türkiye’nin eylemlerini “yasadışı” olarak niteleyen AB, Türkiye’nin ve Kıbrıslı Türklerin gasp edilen siyasi ve

67 Deutsche Welle, “AB: Türkiye-Libya mutabakatı üçüncü tarafları bağlamaz”, 13.12.2019, <https://p.dw.com/p/3Uj9>, Erişim: 18.6.2020

68 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Avrupa Birliği Konseyi’nin Ülkemizle İlgili İfadeleri Hakkındaki Soruya Cevabı”, 13.12.2019, http://www.mfa.gov.tr/sc_-76_-avrupa-birligi-konseyi-nin-ulkemizle-ilgili-ifadeleri-hk-sc.tr.mfa, Erişim: 6.6.2020

69 Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset, s.277.

ekonomik hakları söz konusu olduğunda ise tamamen sessiz kalmıştır. Bu durum Doğu Akdeniz’de Türkiye ile AB üyesi GKRY ve Yunanistan arasında yaşanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununda AB’nin uluslararası hukukun iyi niyet ve hakkaniyet kurallarını yok sayarak olaya tamamen siyasi olarak yaklaştığının bir göstergesidir.

5. Sonuç

Doğu Akdeniz’de Türk ve Rum tarafları arasında yaşanan anlaşmazlıkların esasını deniz yetki alanları sınırlarının tek taraflı işlemlerle belirlenmesi ve uluslararası hukuka ait kavramların tek taraflı olarak yorumlanması oluşturmaktadır. Özellikle adeta Kıbrıs adasının tek siyasi otoritesiymiş gibi davranan Rum Yönetimi’nin tek taraflı imzaladığı MEB anlaşmaları, Kıbrıslı Türklerin hem Kıbrıs adası üzerindeki hem de Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini tamamen göz ardı etmiştir. Buna ek olarak, bu alanların Türkiye’nin kıta sahanlığının bazı kısımlarıyla ve muhtemel MEB alanlarıyla çakışması Türkiye’nin egemenlik haklarının da ihlal edildiğini göstermiştir. Ayrıca GKRY daha da ileriye giderek, deniz yetki alanlarına yönelik sorunlar çözülmeyen, bu alanlarda uluslararası şirketlere arama ruhsatı vermiş ve bu şirketler tarafından bölgede yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri sorunun içinden çıkılmaz bir hal almasına sebep olmuştur.

Doğu Akdeniz politikasını Kıbrıs adasındaki varlıkları yok sayılan Kıbrıs Türklerinin haklarını ve kendi egemenlik haklarını korumak üzerine kuran Türkiye, GKRY ve Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki deniz alanlarını uluslararası hukuka aykırı bir şekilde sahiplenme girişimlerine başından beri karşı çıkmıştır. Ankara, GKRY ve Yunanistan’ın yaratmaya çalıştığı oldubittilere karşı diplomatik yollarla yaptığı itirazlara ek olarak fiili adımlar da atmıştır. Bu bağlamda KKTC ve Libya ile deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması imzalamış ve bu anlaşmalar sonucu belirlenmiş olan kendi deniz bölgelerinde doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Türkiye elini güçlendiren bu adımlara ek olarak, kendi deniz yetki alanlarında donanma unsurlarıyla varlık göstermiş ve Doğu Akdeniz’deki haklarını göz ardı eden doğal kaynak arama ve sondaj girişimlerini fiilen engellemiştir.

Türkiye’nin deniz yetki alanları ile ilgili sorun yaşadığı GKRY ve Yunanistan, Ankara’nın imzalamış olduğu anlaşmaları tanımamakta ve Doğu Akdeniz politikası çerçevesinde attığı tüm adımların uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve egemenlik haklarını ihlal ettiğini söylemektedir. Türkiye ile bölgede yaşadığı her sorunu AB’ye taşıyan GKRY-Yunanistan ikilisi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda üye ülkelerinin tezlerini benimsemiş olan AB’den beklediği desteği fazlasıyla almıştır. GKRY ve Yunanistan’ın, Türkiye’nin ve Kıbrıslı

Türklerin egemenlik haklarını ihlal eden adımlarına sessiz kalan AB, Türk tarafının hak sahibi oldukları kıta sahanlığı alanlarında yaptığı her türlü faaliyeti ile üye ülkelerinin egemenlik haklarını ihlal ettiğini söylemiş ve Türkiye'nin arama ve sondaj faaliyetlerinin “yasadışı” olduğu yönünde açıklamalar yapmıştır. Doğu Akdeniz’de üye ülkelerinin taraf olduğu deniz yetki alanları ile ilgili sorunları içselleştiren AB’nin, Türkiye ve GKRY-Yunanistan arasında yaşanan sorunun tarafı haline geldiği ve konunun hukuki boyutunu yok sayarak yaşanan anlaşmazlığa siyasi olarak yaklaştığı çok açıktır.

Bundan sonraki süreçte Türkiye’nin, kendisini uzlaşmaz, komşularıyla sorunlar yaşayan ve uluslararası hukuk kurallarını ihlal eden bir ülke olarak göstermek isteyen aktörlere karşı bir strateji geliştirmesi gerekmektedir. Öncelikle, Kıbrıs Türklerinin ve kendisinin uluslararası hukuktan doğan haklarını, sorunu diplomatik yollarla çözüme isteğini ve uluslararası işbirliklerine açık olduğunu hem bölge ülkelerine hem de AB gibi uluslararası aktörlere anlatmalıdır. Türkiye, bu diplomatik faaliyetlerin yanı sıra Doğu Akdeniz’de yürütmekte olduğu arama ve sondaj faaliyetlerini de kararlılıkla sürdürmelidir. Türkiye tarafından gerçekleştirilecek olası bir rezerv keşfi, bölgedeki enerji anlaşmalarına dâhil edilmesini ve uluslararası enerji şirketlerinin dikkatini çekmesini sağlayacaktır. Ayrıca Türkiye’nin Akdeniz’deki kendi MEB’inde yer alan sahaları uluslararası enerji şirketlerine açması hem bölgede TPAO tarafından yürütülen arama ve sondaj çalışmalarını hızlandıracak hem de bu şirketler ve bağlı oldukları ülkelerle kurulacak yakın işbirlikleri sonucu onların desteğini almasını sağlayacaktır. Örneğin şimdiye kadar bölgedeki dörtlü grubun yanında yer almamış Rusya, Çin ve İran gibi ülkelerin enerji şirketleri ile işbirliğine gidilerek, GKRY-Yunanistan-İsrail-Mısır ekseninde şekillenen cepheye karşı bir güç dengesi sağlanabilir. Böylece Türk tarafını yalnızlaştırmayı ve Doğu Akdeniz’deki enerji denkleminin dışında bırakmayı amaçlayan girişimlerin de amacına ulaşması önlenmiş olur.

Bu süreçte AB ise GKRY ve Yunanistan’ın tezlerini ve politikalarını koşulsuz destekleyerek bölgede zaten var olan çekişmeyi daha da tırmandırmaktan ve zaten uzun süredir inişli çıkışlı seyreden Türkiye-AB ilişkilerinde yeni gerginlikler yaratmaktan vazgeçmelidir. AB’nin Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye’yi karşısına almak yerine işbirliği ve diyalogu desteklemesi, Birliğin bölgedeki siyasi ve ekonomik çıkarlarına da hizmet edecektir. Bir yandan Doğu Akdeniz gazının EastMed gibi oldukça maliyetli projeler yerine ekonomik bir şekilde Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaştırması, AB üyesi ülkelerin Rusya’ya olan enerji bağımlılığını azaltacaktır. Öte yandan ise Kıbrıs sorununun çözümüne katkı sunabilecek tarafsız bir aktör olma vasfını 2004 Annan Planı sonrası yitiren AB, Kıbrıs sorunun denize yansımış hali olan bu yeni krizi imajını düzeltmek

ve bölgede etkin bir rol oynamak için kullanılabilir. Ancak AB'nin bölgede barış ve istikrarın tesisine katkıda bulunabilmesi, Birlik çıkarlarını koruması ve bölgedeki imajını düzeltebilmesi için öncelikle Yunanistan-GKRY ikilisinin tutsağı olmaktan vazgeçip, objektif bir aktör olması gerekmektedir. AB, Yunanistan ve GKRY'nin Türk tarafı ile Doğu Akdeniz'de yaşadığı sorunu Avrupa meselesi haline dönüştürme çabalarına alet olmaya devam ettiği sürece, bölgedeki sorunu körükleyen bir aktör olmaktan öteye gidemeyecektir.

Kaynakça

- Acer, Yücel. "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı", SETA, No. 309, 2019, s. 5-15.
- Ateşoğlu Güney, Nurşin. "Türk dış politikasını anlamak: Doğu Akdeniz stratejisi", 3.2.2020, <https://www.yenisafak.com/hayat/turk-dis-politikasini-anlamak-dogu-akdeniz-stratejisi-3524128>, Erişim: 28.5.2020
- Basın İlan Kurumu. "Türkiye ile Libya arasında Yunan işgaline son verecek anlaşma", 28.11.2019, <https://www.bik.gov.tr/turkiye-ile-libya-arasinda-yunan-iskaline-son-anlasma/>, Erişim: 17.6.2020.
- Başeren, Sertaç Hami. Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013.
- Berberakis, Stelyo. "Doğu Akdeniz - EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması Atina'da İmzalandı", 2.1.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>, Erişim: 12.5.2020
- Çelenk, Ayşe Aslıhan. "The Restructuring of Turkey's Policy towards Cyprus: The Justice and Development Party's Struggle for Power", Turkish Studies, Vol. 8, No. 3, 2007, pp. 349-363.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. "Akdeniz Kalkanı Harekatı", 3.11.2015, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28, Erişim: 14.5.2020
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi", 1982, <https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararası-sozlesmeler/denizhukuku.pdf>, Erişim: 2.4.2020
- Deutsche Welle. "AB: Türkiye-Libya mutabakatı üçüncü tarafları bağlamaz", 13.12.2019, <https://p.dw.com/p/3Uj9>, Erişim: 18.6.2020
- Deutsche Welle. "AB'den iki Türk vatandaşına yaptırım kararı", 28.2.2020, <https://p.dw.com/p/3YYc9>, Erişim: 14.5.2020
- Deutsche Welle. "AB'den Türkiye'ye dört başlıkta yaptırım", 15.7.2019, <https://www.dw.com/tr/abden-türkiye-ye-dört-başlıkta-yaptırım/a-49601764>, 14.5.2020
- Duman, Selçuk. "Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye", Karadeniz Araştırmaları, Sayı. XVI, No. 62, 2019, s. 213-230.
- El-Fettah, Hüseyin Abd ve Mehmet Nuri Uçar. "Doğu Akdeniz Gaz Forumu, bakanlar düzeyinde toplandı", 25.7.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-dogu-akdeniz-gaz-forumu-bakanlar-duzeyinde-toplandi/1541691>, Erişim: 14.6.2020

- Ergin, Sedat. "Akdeniz'deki krizin merkez üssü yoksa Meis Adası mı?", 10.12.2019, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/akdenizdeki-krizin-merkez-ussu-yoksa-meis-adasi-mi-41393592>, Erişim: 18.5.2020
- European Commission. "Negotiating Framework for Turkey", 3.10.2015, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf, Erişim: 21.6.2020
- European Council. "Cover Note", 24.10.2014, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-169-2014-INIT/en/pdf>, Erişim: 20.6.2020
- Gedikli, Umut ve Taşkın Deniz. "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", *Alternatif Politika*, Sayı. 7, No.3, 2015, s. 399-424.
- General Affairs Council. "2576th General Affairs Council meeting", 26.4.2004, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/80142.pdf, Erişim: 7.5.2020
- General Affairs and External Relations Council. "2770th General Affairs and External Relations Council meeting", 11.12.2006, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_06_352, Erişim: 12.8.2020
- Gündem Kıbrıs. "AB Türkiye'yi uyardı", 13.2.2018, <https://www.gundemkibris.com/kibris/ab-turkiye-yi-uyardi-h239531.html>, Erişim: 6.6.2020
- International Court of Justice, "Libyan Arab Jamahiria./Malta Case Concerning the Continental Shelf", 3.6.1985, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/68/6417.pdf>, Erişim: 29.5.2020
- İşıksal, Hüseyin. "Türkiye Doğu Akdeniz'deki AB oyununu nasıl bozabilir?", 15.11.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-dogu-akdeniz-deki-ab-oyununu-nasil-bozabilir/1646474>, Erişim: 22.6.2020
- İnat, Kemal. "Avrupa'nın Doğu Akdeniz Yanlışı", 12.12.2018, <https://www.setav.org/avrupanin-dogu-akdeniz-yanlisi/>, Erişim: 4.6.2020
- İnat, Kemal. "Doğu Akdeniz Sorununun Nedenleri ve Türkiye'nin Politikası", 11.12.2019, <https://www.setav.org/dogu-akdeniz-sorununun-nedenleri-ve-turkiyenin-politikasi/>, Erişim: 4.6.2020
- İnat, Kemal, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran. *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, SETA, İstanbul, 2020.
- İstikbal, Deniz ve Hacı Mehmet Boyraz. (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Sayı. 3, No.5, 2019, s.69-86.
- Karapınar, Nuray. "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", *MTA Doğal Kaynak ve Ekonomi Bülteni*, Sayı. 20, 2015, s. 13-21.
- Kaymal, Turgut. "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlanılması Sorunu", t.y., <https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlandirilmasi-sorunu/>, Erişim: 18.5.2020
- Örnek, Serdar ve Baransel Mızrak. "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları", *Bilge Strateji*, Sayı. 8, No.15, 2016, s. 13-32.
- Özbek, Cengiz. "Kıbrıs'taki sondaj krizinin sebebi daha derinlerde", 17.12.2018, <https://www.dw.com/tr/kibristaki-sondaj-krizinin-sebebi-daha-derinlerde/a-42616732>, Erişim: 16.6.2020
- Özekin, Muhammed Kürşad. "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı. 16, No.33, 2020, s. 1-51.

- Özer, Yonca. “AB’ye Üyelik Sürecinde Türkiye’de Demokratikleşme”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 23, No.2, 2015, s. 143-168
- Papadimitriou, Jannis. “EastMed: Belirsizliklerle dolu boru hattı projesi”, 3.1.2020, <https://www.dw.com/tr/eastmed-belirsizliklerle-dolu-boru-hatt%C4%B1-projesi/a-51883677>, Erişim: 16.6.2020
- Sandıklı, Atilla ve Emine Akçadağ. “Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri”, *Bilge Strateji*, Sayı. 3, No.4, 2011, s. 1-18.
- Şeker, Burak Şakir. “Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Eksenine Yunanistan- GKR’İN Muhtemel Politikaların Analizi ve Türkiye’nin Tutumu”, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz İçinde*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2019, s.280-319.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Avrupa Birliği Konseyi’nin Ülkemizle İlgili İfadeleri Hakkındaki Soruya Cevabı”, 13.12.2019, http://www.mfa.gov.tr/sc_-76_-avrupa-birligi-konseyi-nin-ulkemizle-iligili-ifadeleri-hk-sc.tr.mfa, Erişim: 6.6.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Doğu Akdeniz’deki Sondaj Faaliyetlerimiz Nedeniyle Avrupa Birliği’nin Aldığı Yaptırım Kararına İlişkin Listenin Onaylanması Hk.”, 28.2.2020, http://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa, Erişim: 8.6.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “GKR’İN 7 Numaralı Sözde Ruhsat Sahası İçin Uluslararası Şirketlere Davette Bulunma Kararı Hk”, 4.10.2018, http://www.mfa.gov.tr/no_-265_-gkry-nin-sozde-ruhsat-sahasi-icin-uluslararasi-sirketlere-daveti-hk.tr.mfa, Erişim: 29.4.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Greek Cypriot’s Unilateral Activities in the Eastern Mediterranean”, t.y., http://www.mfa.gov.tr/greek-cypriot_s-unilateral-activities-in-the-eastern-mediterranean.en.mfa, Erişim: 3.5.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı”, t.y., http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa, Erişim: 2.5.2020
- Ulusoy, Kıvanç. “The Europeanization of Turkey and Its Impact on the Cyprus Problem”, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 10, No. 3, 2007, pp.309-329.
- Üstün, Nazlı. (2016). “Doğu Akdeniz’de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi”, 1.2016, <http://www.kto.org.tr/d/file/dogu-akdenizde-enerji-politikalari-ve-kibris-muzakereleri---nazli-ustun.pdf>, Erişim: 21.5.2020
- Yaycı, Cihat. “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, Sayı. 4, No. 6, 2012, s. 1-70.
- Yaycı, Cihat. Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2019.
- Yaycı, Cihat. “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”, *Kriter*, Sayı. 4, No. 42, 2020.
- Yılmaz, Gözde. “From Europeanization to De-Europeanization: The Europeanization Process of Turkey in 1999–2014”, *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 24, No. 1, 2016, pp.86-100.
- Yorulmaz, Recep. “Doğu Akdeniz’de Yeni Denklemler”, 25.07.2019, <https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-yeni-denklemler/>, Erişim: 09.08.2020